

УДК 911.9 (477)

Король О.Д.,
кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії та менеджменту туризму
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПИТОМІ ВИТРАТИ НА ЗАРУБІЖНИЙ ТУРИЗМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ТУРИСТИЧНІ ВИБУТТЯ

На статистичній базі та за стандартами Всесвітнього банку і Всесвітньої туристичної організації розглянуто питомі витрати на зарубіжний туризм і туристичні вибуття як вартісні та натуральні показники виїзних міжнародних туристичних потоків. Проаналізовано та зіставлено ці показники як загалом для світу за 1996–2009 рр., так і за окремими країнами станом на 2008 р., зокрема проведено кластерний аналіз. Встановлено зв'язок між ознаками, що досліджуються, який виявився не надто тісним і може бути описаний степеневою функцією. Виявлено «компенсатор», який робить ці показники менш залежними, а саме витрати на одне зарубіжне туристичне вибуття.

Ключові слова: міжнародний туризм, питомі витрати на зарубіжний туризм, туристичні вибуття на 100 осіб населення, витрати на одне туристичне вибуття.

На статистической базе и в соответствии со стандартами Всемирного банка и Всемирной туристической организации рассмотрены удельные расходы на зарубежный туризм и туристические отбытия как стоимостные и натуральные показатели выездных международных туристических потоков. Проанализированы и сопоставлены эти показатели как в целом для мира за 1996–2009 гг., так и по отдельным странам по состоянию на 2008 г., в т.ч. проведен кластерный анализ. Установлена связь между исследуемыми признаками, которая оказалась не слишком тесной и может быть описана степенной функцией. Выявлен «компенсатор», который делает эти показатели менее зависимыми, а именно расходы на одно зарубежное туристическое отбытие.

Ключевые слова: международный туризм, удельные расходы на зарубежный туризм, туристические отбытия на 100 чел. населения, расходы на одно туристическое отбытие.

Korol O.D. OUTBOUND TOURISM EXPENDITURES (PER CAPITA) AND THEIR IMPACT ON THE INTERNATIONAL TOURISM DEPARTURES

Based on the statistics and standards of the World Bank and the World Tourism Organization, outbound tourism expenditures (per capita) and international tourism departures are considered as a cost and natural indicator of outbound tourist flows. These indicators have been analyzed and compared both for the world in 1996–2009 and for countries as of 2008, cluster analysis is carried out also. A correlation between these indicators was detected, but it was not too close and can be described by an exponential function. Tourism expenditures per one departure as “compensator”, which makes these indicators less dependent, have been identified.

Key words: international tourism, outbound tourism expenditures (per capita), international tourism departures.

Постановка проблеми. За оцінками експертів Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), міжнародний туризм був і залишається домінуючою галуззю економіки у багатьох країнах. При цьому експерти UNWTO особливо підкреслюють, що це відбувається, незважаючи на наявну політичну нестабільність і локальні воєнні конфлікти. На початку XXI ст. міжнародний туризм вийшов на перше місце у світі за економічною ефективністю, значно випередивши лідерів світової торгівлі – автомобільну і нафтогазову сфери економіки. Зважаючи на великий

вплив цієї галузі на світову економіку, надзвичайно актуальним є дослідження зарубіжних туристичних потоків, зокрема витрат на зарубіжний туризм і міжнародних туристичних вибуттів.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження зарубіжних (виїзних) туристичних потоків за дуалістичною схемою: витрати на туризм → туристичні вибуття. Відповідно до мети доцільно зіставити питомі величини цих показників як загалом для світу за певний проміжок часу, так і за окремими країнами, а також дізнатися про зв'язок між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт, присвячених міжнародному туризму, можна виокремити праці А.Ю. Александрової (2002 р.) [1], О.О. Любіцевої (2003 р.) [4] та ін. У цих роботах охарактеризовано основні поняття міжнародного туризму, проаналізовано географію туристичного попиту за регіонами світу, відображено останні тенденції та процеси глобалізації у цій галузі. Проте вартісні і натуральні показники зарубіжних туристичних потоків, зокрема їхні питомі величини, не отримали висвітлення у цих роботах, через що дослідження можна вважати актуальним.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжнародному туризмі виїзні (зарубіжні) потоки варто розглядати за дуалістичною схемою:

Відповідно до стандартів UNWTO статистика туристичних витрат охоплює споживчі витрати в грошовому вираженні (US\$) резидентів певної країни на зарубіжний туризм за визначений проміжок часу, як правило, за рік. Вони включають видатки як одноденних відвідувачів, так і туристів, які пов'язані з транскордонним рухом грошових коштів. Вибуття ж фіксується тоді, коли резидент країни залишає її межі задля туристичної поїздки. Зіставляючи ці показники, слід усвідомлювати, що туристичні видатки і вибуття – це вартісні та натуральні величини, в яких оцінюється одне й те ж, а саме виїзні туристичні потоки. Однак видається доцільним встановити узгодження цих показників між собою.

Необхідно виявити динаміку питомих середньосвітових витрат на зарубіжний туризм і міжнародних туристичних вибуттів за період 1996–2009 рр., а також зіставити їх, щоб дізнатися про зв'язок між цими двома показниками. Цей період обґрунтовується тим, що впродовж цих років у світі спостерігалася більш-менш визначена політична та економічна ситуація, яка встановилася після розпаду СРСР і проіснувала до початку світової фінансової кризи. У подальшому світ увійшов у часи «турбулентності», тому останні роки не можуть розгляда-

тись як продовження попереднього періоду та потребують окремої уваги.

Оскільки Світовий банк і Всесвітня туристична організація подають вартісні показники у поточних цінах, щоб побачити реальну динаміку необхідно врахувати вплив інфляції. Ця проблема була розв'язана за допомогою індексу цін, а за базовий був обраний 1996 рік.

Середньосвітові питомі (*per capita*) витрати на зарубіжний туризм у цінах 1996 р. упродовж періоду, що досліджується, зросли на 20% – з 83 US\$ у 1996 р. до майже 100 US\$ у 2009 р. На початку в 1997 і 1998 рр. були зафіксовані від'ємні прирости, адже тоді в країнах Південної та Східної Азії мала місце фінансова криза. У 2000 р., незважаючи на помітне збільшення кількості зарубіжних туристів у світі, вартісні показники майже не змінилися щодо попереднього року. У 2001 р. питомі туристичні витрати сягнули мінімального значення – 75 US\$, причиною чого були вересневі теракти у США. У подальшому позитивний приріст відновився, а у 2004 р. зростання було найбільшим (+12,4%). У 2008 р. середньосвітові питомі видатки на зарубіжний туризм були рекордними і становили 112 US\$ per capita, а наступного року з початком світової фінансової кризи відбулось їхнє падіння на 11% (див. табл. 1).

Упродовж 1996–2009 рр. середньосвітова кількість міжнародних туристичних вибуттів, яка припадала на 100 осіб населення, зросла на 40% – від 10 у 1996 р. до майже 14 у 2009 р. Останній рік цього періоду позначився спадом на рівні -3,2%, який був пов'язаний зі світовою фінансовою кризою. Отже, рекордним, як і у випадку з питомими вартісними показниками, виявився 2008 рік, коли за кордон було здійснено 956,8 млн. туристичних поїздок, або 14,2 вибуттів на 100 осіб населення, а найбільше зростання спостерігалось у 2000 р. (+9,5%). Цей приріст мав місце через підвищений ажіотажний туристичний попит, який був спричинений мілениумом на тлі «спокійної» загальносвітової економічної кон'юнктури та політичної ситуації. Окрім того, у 2001 р. після трагічних подій 11 вересня у США було зафіксоване нульове зростання, а за наступні два роки питомі міжнародні туристичні вибуття показували від'ємні прирости, які становили відповідно -1,4% та -1,9% (див. табл. 1).

За період, що досліджується, прирости середньосвітових питомих (*per capita*) видатків на зарубіжний туризм і міжнародних туристичних вибуттів на 100 осіб населення світу не дуже добре корелювались. До 2003 р. зв'язок узагалі був відсутній, навіть спостерігалася різноспрямована динаміка, тобто прирости мали протилежні знаки. Лише починаючи з 2004 р., у динаміці цих показників з'являється узгодженість, при цьому видатки на зарубіжний туризм (*per capita*) змінювались еластичніше за кількість вибуттів на 100 осіб населення (див. табл. 1).

Виходячи з цього, щоб виявити функціональну залежність та оцінити тісноту зв'язку між ознаками, що досліджуються, доцільно перейти від загальносвітової статистики до аналогічних показників окремих країн. Отже, зіставимо питоми (*per capita*) туристичні видатки на зарубіжний туризм і міжнародні туристичні вибуття на 100 осіб населення за окремими країнами світу станом на 1999, 2004 і 2008 рр. [7; 8]. Кількість країн (N) залежно від року дослідження коливалася від 82 до 87. Графічний розподіл цих випадків найкраще апроксимувала крива степеневі функції, як видно за 2008 р. (див. рис. 1).

У 2004 і 2008 рр. кореляційний аналіз показав тісний взаємозв'язок між питомими

(*per capita*) туристичними видатками на зарубіжний туризм і туристичними вибуттями на 100 осіб населення – індекс криволінійної кореляції (*i*) дорівнював 0,71 та 0,77 (табл. 2). У 1999 р. спостерігався середній зв'язок, бо коефіцієнт кореляції (*r*) становив лише 0,64, а його характер був прямолінійним.

Вказані результати узгоджуються з попереднім дослідженням середньосвітових аналогічних показників, зокрема, їхні щорічні прирости починають корелюватися лише з 2004 р. (див. табл. 1). Також виникає закономірне питання: якщо туристичні видатки і вибуття – це вартісний і натуральний вираз одного й того ж явища, а саме туристичних потоків, то чому вони пов'язані між собою не так тісно?

Виходячи з теоретичних положень, вибуття формує туристичну поїздку, тобто за кількісної оцінки цих показників їх можна ототожнювати. У свою чергу, витрати на туризм формують вартість туристичної поїздки. Іншими словами, знання того, як формується вартість туру, дає розуміння механізму залежності між туристичними видатками та вибуттями.

Усі витрати, які формують вартість туристичної поїздки, можна поділити на дві групи. До першої належать проїзд, страховка, трансфер, вартість оформлення усіх необхідних

Таблиця 1

Середньосвітові питоми видатки на зарубіжний туризм і міжнародні туристичні вибуття за 1996–2009 рр. [7; 8]

Рік	Туристичні витрати у цінах 1996 р.			Туристичні вибуття		
	US\$ млн.	US\$ per capita		Усього, млн.	На 100 осіб	
1996	481 108	83,2	приріст	576,303	10,0	приріст
1997	469 576	80,1	-3,8%	605,589	10,3	3,6%
1998	467 727	78,7	-1,8%	637,232	10,7	3,8%
1999	477 305	79,2	0,7%	658,987	10,9	2,0%
2000	484 451	79,4	0,2%	730,907	12,0	9,5%
2001	462 923	74,9	-5,7%	740,165	12,0	0,0%
2002	477 635	76,3	1,9%	739,326	11,8	-1,4%
2003	514 220	81,2	6,3%	734,354	11,6	-1,9%
2004	585 263	91,3	12,4%	795,973	12,4	7,1%
2005	618 966	95,4	4,5%	853,936	13,2	6,0%
2006	641 262	97,6	2,4%	874,64	13,3	1,2%
2007	717 615	108,0	10,6%	931,362	14,0	5,2%
2008	756 054	112,4	4,1%	956,839	14,2	1,5%
2009	679 233	99,8	-11,2%	936,631	13,8	-3,2%

документів. Вказані витрати не залежать від тривалості подорожі. Найвитратнішою статтею у цій групі, безумовно, є проїзд. Транспортні витрати на пряму залежать від відстаней і значно зростають із використанням авіаційних перевезень. На міжконтинентальних та острівних маршрутах частка транспортних витрат може становити більше половини сукупної вартості туру. Витрати другої групи – розміщення і харчування – формують вартість готельно-ресторанного обслуговування та залежать від тривалості подорожі. Їхня частка у загальній вартості мандрівки у середньому становить 60–65%, тому довгочасність туристичної поїздки безпосередньо впливає на її ціну.

Оскільки вартість туру безпосередньо залежить від тривалості подорожі та протяжності маршруту, через них можна регулювати витрати на поїздки. Це робить туристичні вибуття менш залежними від видатків на туризм. Якщо через зменшення споживчих витрат населення скоротяться видатки на туризм, то це не призведе одразу до відмови від подорожей, адже люди зможуть «зекономити», обравши ближчу дестинацію та/або скоротивши тривалість поїздки. Наприклад, упродовж 1996–2001 рр. спостерігалось

Таблиця 2

Залежність туристичних вибуттів від споживчих витрат

Рік	1999	2004	2008
Функція	$y = 0,070x + 14,92$	$y = 0,425x0,763$	$y = 0,360x^{0,773}$
Індекс кореляції	$r = 0,64$	$i = 0,71$	$i = 0,77$
Кількість країн	N = 82	N = 85	N = 86

Таблиця 3

Розподіл країн за кластерами за питомими вартісними і натуральними показниками зарубіжного туризму (2008 р.)

Кластер	Країни	Середні туристичні витрати, US\$ per capita	Середні вибуття на 100 осіб населення
1	Ірландія, Ісландія, Сінгапур, Кувейт, Норвегія	3 008	118
2	Гонконг	2 313	1 177
3	Швейцарія, Данія, Великобританія, Австрія, Швеція, Бельгія, Нідерланди, Кіпр	1 665	114
4	Австралія, Макао	1 181	35
5	Фінляндія, Німеччина, Канада, Мальта	1 132	87
6	Франція, Італія, Нова Зеландія, Ізраїль, Естонія, Сейшели	696	49
7	Словенія, Угорщина, Латвія, Польща, Албанія	497	141
8	США, Іспанія, Республіка Корея, Маврикій, Саудівська Аравія, Греція	453	22
9	Чехія, Литва, Болгарія	417	66
10	Японія, Уругвай, Чилі, Росія, Аргентина, Панама, Коста-Ріка, ПАР, Фіджі, Вірменія, Нікарагуа	144	15
11	Румунія, Казахстан, Йорданія, Туніс, Україна, Грузія, Сирія, Азербайджан, Киргизія	81	34
12	Туреччина, Мексика, Венесуела, Марокко, Гватемала, Перу, Таїланд, Еквадор, Колумбія, Домініканська Республіка, Білорусь, Бразилія, Молдова, Парагвай, Єгипет, Болівія, Камбоджа, Гондурас, Шрі-Ланка, Алжир, Китай, Індонезія, Непал, Індія, Бангладеш, Уганда, Сьєрра-Леоне	36	4

зростання питомих середньосвітових міжнародних туристичних вибуттів на 100 осіб населення (+20%), що відбувалося на тлі скорочення питомих (*per capita*) туристичних витрат (-10%). Це зростання стало можливим за рахунок ще більшого скорочення витратів на одне зарубіжне вибуття (-25%) (див. рис. 3).

Якщо питомі (*per capita*) видатки на туризм зростають, то це не означає автоматичного збільшення кількості вибуттів. Ті самі туристи зможуть витратити більше грошей, зокрема переключатися на віддаленіші та дорожчі пункти призначення, що призведе лише до здороження подорожі. Зокрема, така тенденція відображена на рис. 3.

Приріст вибуттів за зростання питомих (*per capita*) видатків на туризм відбуватиметься за рахунок «новоспечених» зарубіжних туристів, яким вистачає грошей на подорожі за кордон. Якщо людина, яка вже мандрує до інших країн, отримала можливість збільшити витрати на туризм, то вона зможе здійснити не одну, а кілька закордонних поїздок на рік, що також призводить до зростання кількості вибуттів. Але тут є одна умова – достатня кількість вільного часу. Так, зростаюча тривалість відпустки у європейських країнах призводить до її розщеплення на дві або три частини на рік. Тепер замість однієї тривалої подорожі (більше двох тижнів) надається перевага двом або трьом коротшим турпоїздкам. Це,

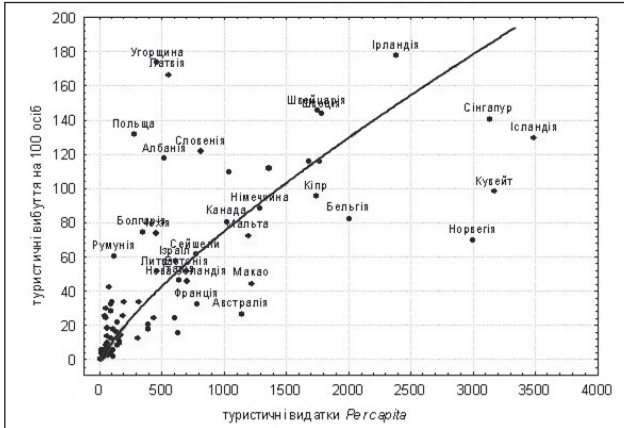

Рис. 1. Залежність туристичних вибуттів від витрат (US\$) на 2008 р.

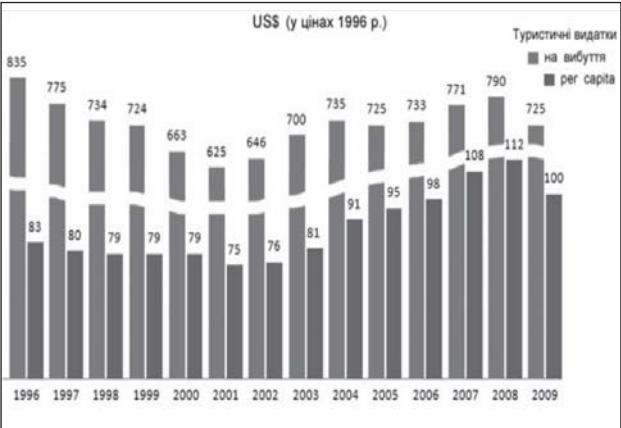

Рис. 2. Питомі видатки на зарубіжний туризм і витрати на одне вибуття за 1996–2009 рр.

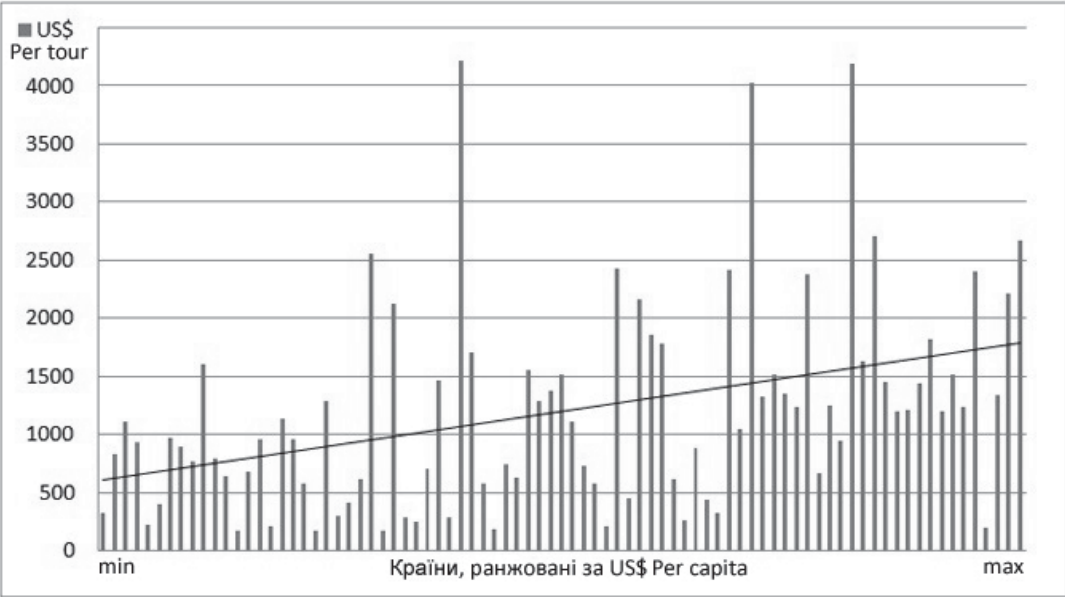

Рис. 3. Витрати на одне туристичне вибуття для 83-х країн, що ранжовані за величиною питомих (*per capita*) видатків на зарубіжний туризм (2008 р.)

наприклад, може бути 10 днів літньої відпустки на морі, тижневий зимовий відпочинок у горах, 2–3 короткотривалі поїздки на вік-енд або у святкові дні – різдвяні й великодні тури тощо.

Був проведений кластерний аналіз (за методом *k*-середніх) одночасно за питомими (*per capita*) витратами на зарубіжний туризм і вибуттями на 100 осіб населення станом на 2008 р. [7; 8]. Для усіх кластерів розраховувалися пересічні геометричні значення цих показників, а також вони були ранжовані за їхніми вартісними величинами (див. табл. 3).

Найактивніше подорожували за кордон мешканці Гонконгу, зокрема, за 2008 р. пересічно кожен із них здійснив більше 10 «зарубіжних» вибуттів. Однак за питомими туристичними видатками цей спеціальний адміністративний район Китаю опинився лише на шостій сходинці, поступившись Ісландії, Сінгапуру, Кувейту, Норвегії та Ірландії. Значні вартісні і натуральні питомі туристичні показники цих країн зумовлені різними причинами. Скажімо, в Ісландії та Норвегії суворий клімат і бідна природа, адже ці країни розташовані поруч із Полярним колом. Сінгапур має ту ж причину, що і Гонконг, тобто малу площу території і сусіднє положення із великою країною, де у вжитку зрозуміла мова.

Країни кластеру № 3 належать до європейського регіону та мають чимало спільного з погляду формування туристичного попиту. Всі вони є високорозвинутими країнами Західної Європи, що забезпечує їхнім домогосподарствам високий рівень питомих споживчих витрат. Також ці країни, за винятком Кіпру, мають географічні умови, які лише сприяють зарубіжному туризму, адже їхнє внутрішньоконтинентальне або північне положення унеможлиблює відпочинок за найпопулярнішою формулою «SSS» (море, сонце і пісок).

З-поміж інших «заможних» країн, які мали не надто великі вартісні та ще менші натуральні питомі показники зарубіжного туризму, можна відзначити Францію, Італію, Іспанію, Грецію, США, Австралію. Іншими словами, попит на подорожі за кордон у них є помітно нижчим, зокрема, через дію географічних чинників. Ці країни можна поділити на європейські (Франція, Іспанія, Італія та Греція) та з «периферійним» транспортно-географічним положенням (США, Австралія). Усі європейські країни

мають середземноморське положення, тобто характеризуються сприятливими для купально-пляжної рекреації природними умовами.

Також заслуговують на увагу країни кластера № 7. Пересічна геометрична кількість туристичних вибуттів на 100 осіб населення у нього була однією із найбільших, водночас видатки на зарубіжний туризм ледь сягали 500 US\$ *per capita*. Як наслідок, поїздки туристів із країн цього кластера є невитратними, наприклад польські та угорські туристи витрачають на одне вибуття 200–300 US\$, тоді як у середньому у світі цей показник становить трохи більше 1 000 US\$. Така ситуація є результатом частих і короткотривалих поїздок, наприклад, вікенд- і шопінг-тури до сусідніх країн. Також помітно зменшуються туристичні видатки, коли їх частково або повністю бере на себе приймаюча сторона – це так званий VFR-туризм (відвідування родичів і знайомих). Останній варіант притаманний, зокрема, країнам – новачкам Євросоюзу.

Висновки з проведеного дослідження.

Хоча туристичні видатки і вибуття – це вартісний і натуральний вираз одного й того ж явища, а саме туристичних потоків, вони пов'язані між собою не так тісно, як очікувалося. Зокрема, індекс криволінійної кореляції (*i*) лише у двох із трьох випадків був вищий за 0,7. Очевидно, що між цими двома показниками перебуває «компенсатор», який робить їх менш взаємозалежними – це витрати на одне вибуття. З огляду на це скорочення туристичних видатків не тягне одразу за собою зменшення кількості вибуттів. Люди замість того, щоб відмовитися від подорожування, ладні спочатку «зеконотити», обравши ближчу дестинацію або скоротивши тривалість поїздки, що проявляється у зменшенні видатків на одне вибуття. Працює це правило і навпаки, коли зі зростанням видатків на зарубіжний туризм кількість вибуттів теж збільшується, проте меншими темпами. Ця тенденція підтверджується графіками степеневі функції, що пов'язує ці два показники, у якої показник степеня трохи менший за одиницю. Це означає, що, коли люди можуть витратити більше грошей на зарубіжний туризм, вони починають подорожувати не так частіше, як дорожче, як наслідок, зростають витрати на одне вибуття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм / А.Ю. Александрова. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 470 с.
2. Король О.Д. Менеджмент туризму / О.Д. Король, М.П. Крачило. – Чернівці : Рута, 2008. – 240 с.
3. Король О.Д., Скутар Т.Д. Міжнародний туризм: методика і матеріали статистичних досліджень / О.Д. Король, Т.Д. Скутар. – Чернівці : Рута, 2008. – 64 с.
4. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг / О.О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2003. – 436 с.
5. Самуэльсон П. Экономика / П. Самуэльсон. – Севастополь : Ахтиар, 1995. – 384 с.
6. Boniface V. Worldwide Destinations: The Geography of Travel and Tourism / V. Boniface, C. Cooper. – Elsevier Ltd., 2009. – 644 p.
7. World Bank Open Data [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org>.
8. World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unwto.org>.